

سیمۆلۆژیا

زمان . . .

لێدوانی: نامیق ھەورامی

ناتوانین یاسیان بکەین. رەهوف مەحموود پوور یەکێکە لەو دەنگانەی زۆر بزێوانە لە پانتایی شیعرو ئەدەبیاتی ناوچەیی ھەوراماندا جێدەستی دیارە. ئەم شاعیرەمان بەجیا لە دەنگەکانی دەرووبەری دەیەزێت بە ستایلیکی تایبەت بەخۆیەوە بەدوێت و گونجاری شیعری بە ئاراستەییکی تایبەتیدا بنیڕیت ئەویش کارکردنە لەنێو تەقاندنەو ورووژاندنی نەستی خۆتەر لە ڕێگەی کۆدو شفرەکانی دەقووە.

«زەرپنە و ئاسۆی» کتێبێکی قەوارە تاوەندییەو لە دووتوتی (۱۰۰) لاپەرەدا کەسەرجم (۳۷) دەقی لەخۆ گرتووە لە دووبەشدا «زەرپنە و ئاسۆی» - زەرپنە قسووتەیی ناسۆ و «دوێ گزوانین

ھونەری ناوچەیی ھەورامان و جوگرافیای قەلەمرەوی زاری ھەورامی دەکەین تەنیا وێنا دەکرت باسی «بێسارانێ و مەولەوی و خانای قوبادی و سەیدی ھەورامی و ... تادا» بکرت. لە کاتێکدا چەندین دەنگی کارامەو داھێنەری شیعری ھاوچەرخێ ھەورامی لێسەرە لەوێ بەرچاودەکەون.

«کەلسووم عوسمانپوور» دەنگێکی مێینانەیی نەترسی شیعری ھەورامییەو زۆر ناستەنگی ژبانی وەلاناوہ لە پێناو بالاکردنی شیعری خۆیدا، بەندە رەشنووسی یەکەمێن رۆمانی ھەورامیم لەبەردەستدایەو لە بزواتی شیعریشدا رەنگە یەکەم ھەنگاوم نایبێت لە نووسینی شێوازی پەخشانە شیعری تازەیی ھەورامیدا و دەیانێ تر کە لەبەر بێن غوونەیی

نووسینەکانی تری ئەم شێوەزارەدا داخراون، وەگەرنا لەوانە بە چەندین دەقی باش و چیرۆکی سەرکەوتوو و نۆقلێستی نایاب ھەبێن وەلێ پان دەبیت لە دوو توتی کتێبیداو لەسەر ئەرکی نووسەرەکەیی چاپ بکرتن پان دەبیت ھەر لە کتێبخانەیی مائوودا بێتەو.

دیارە ئەگەر بزواتی چاپ و بلاکردنەو نەبیت شاکارو بەرھەمەکان وەک پشکۆی ژێر خۆلەمیش بە خەقەیی دەستتەو بەزێ گەر لەم قۆناغەدا بتەوێت قسە لەسەر ئەدەبی ھەورامی بکەیت رووبەرووی بێسەرچاوەیی و کەمبەیی بەرھەم دەبیتەو. ناتوانیت قۆناغەکان دیاری بکەیت و بزانییت تا چەند پشکەوتنی بەرچاوی ھەبێ. کاتێک قسە لە ئەدەب و

مێژووی شیعری ھاوچەرخ بەزاری ھەورامی دەگەریتەو بەزێبەیی یەکەمی ھەشتاکان و مامۆستا «عوسمان محەمەد ھەورامی» یەکەمێن دەقی شیعری ھاوچەرخێ ھەورامیی بلاکردەو.

ئەمە دەسپێکی یەکەمی ئەو قۆناغەیی و نێر ئەو پوورە ڕێچکەسەک و زۆرێک نووسەر گەوتنە دووی ئەم ھەنگاوە بەتایبەت لە «گوردستانی پۆژھەلات»دا.

ھەرچەندە بەھزری من ئەم ڕێچکەیی نەیتوانی ھیچ پشکەچوونێکی بابەتی بەخۆوە بێنێ و بە بەراورد لەگەڵ شیعری ھاوچەرخێ ئەمرۆی کوردیدا نەتواناوە شیعری بالا بنووسریت، لەوانەشە ھەبیت، بەلام دەرگای بالا کراوەکان لە رووی شیعری چیرۆک و

ماتن- دو گۆرائی مات،
 نهمه و قیرای بهرایبدهک که
 «فهرزاد میر نهحمه دی» له
 میانه یهوه ده لاقه یه کی
 بهرووی شیعی هیاوچه رخی
 ههوارامیدا کردووه تهوه.
 بهو پیتییهی زۆریه ی
 دهقه کان دهقی کراوه ن
 دهکریت به چه ندین شیوه
 پرۆسه ی خویندنه وه و
 کردنه وه یان بز بکریت و من
 لیره دا ههول ددهم له چند
 روویه که وه جه دهلی منی
 وه رگرو نهوی نیره ره له گه ل
 دهقه کاندانه انجام بدهم.

زمانی دهق

به ره له قسه کردن له خودی
 زمان ده بیت نهو راستییه
 له بهرچاو بگرین که زمان و
 ناخاوتن دووشتی لیک
 جودان.
 زمانه وانای ناسراو (دی
 سوسیر) له پیتاسی زماندا
 ده لیت: «زمان بریتییه له
 سیسته میتک لهو به هاو
 نه بریشه ره مزی و
 فه ره نه گیانه ی پۆلیکی
 زمانه وانایی دیاریکراو
 به کاری دههین و هلی
 ناخاوتن کرده یه کی تاکه
 که سانه ی سه ره مته له
 زمان» (۱) وهک
 دهروازه یه ک بز چوونه نیو
 باسه که مان توانیمان ناست و
 کرده ی زمانی نوسین و
 ناخاوتن دیاری بکهین،
 چونکه نه مرۆ له گوتاری
 نه ده بی هیاوچه رخدا زیاتر
 بایه خ بهم لایه نه ده دریت

«سه بهست له زمانی
 دهقه» و هه میسه له نیو
 گشت کایه
 نه ده بییه کاندانه مشتومری
 له سه دروست بووه.
 زمانی دهق هه میسه
 زمانیکی بین کۆنترۆل و
 هارو هاجه و له خالکی چهق
 به ستوودا پنت ناگریت،
 نه گهر و پستان کار
 له کردنه وه ی ناراسته و
 پنه ماکانی ده قشیدا بکهین
 پیوسته به شیوه یه کی
 گشتگیر نهو پرۆسه یه نه انجام
 بدریت، چونکه دهق بریتییه
 له کرده یه کی زهینی و
 زمانه وانای و له سیاتی
 خویندنه وه دا خویندنه وه ندریک
 شتی نوئی و هه لیتجانی تازه
 به دهست دههین.

یه کیتک له خه سه ته
 باشه کانی دهقی سه رکه و توو
 نه وه یه له میانی خزیدا
 بکریته وه له ناکامی نه م
 کردنه وه یه شدا خویندنه وه
 دووی چه ژدا ده گهریت.
 رۆلان بارت پیتی وایه
 خویندنه وه له نیو ده قدا به دووی
 چه ژدا ده گهریت و زیاتر لهو
 ده قانه دا خوئی ده بیسته وه که
 تیتیدا بز ده بیت.
 که وا بوو کرده ی خویندنه وه
 کرده یه کی دو سه ره یه، هم
 خویندنه وه چه ژ وه ده گهریت و
 هم خودی دهق له رتگی
 کۆدو سفیره کانییه وه
 واز ده بیت.
 بهم وانایه ستیکساندن
 له نیوان دهق و خویندنه وه
 دروست ده بیت و نه م ده قه ش

بارت به «دهقی خوئی
 بهخش» ناوی ده بات.
 نه گهر دهق به ره هم
 هینراوی زمان بیت یا روونتر
 بلتین زمان دهق به ره هم
 دههینیت نهوا ده بیت ده قیش
 به رده وامسی زمان ده سه بهر
 بکات و سوسیر هه میسه نه م
 کرده یه ی به سترۆکتۆری زمان
 و نه رکی دهق زانیوه.

«رۆبرت شو لژ» یش پیتی
 وایه نهو زمانه ی له شیعر دا
 به کار دیت بووه له زمانی
 ناخاوتن جیاده کریته وه که
 شاعیر له میانی دهقه وه
 ده په ویت گوتاریکی نووسراو
 پداته که سیک که گوئی له
 گوتاره کی بگریت نهویش
 وه رگه.
 دیاره له گوتاری
 شیعر شدا نامانجی که یاندن
 و به رده وامسی دایه لوگی
 «نیره» وه رگه» زیاتر
 ریکخستی پته وندی نیوان
 سترۆکتۆری هیمما و پنه مای
 نیشانه یه.

**باخچن دنیتم دئی پتوهه
 په رتی باقن وله گلوا
 نادتیج وه رووگه شی گۆنایت
 که ردشا شهرمه..**

«سنیه رتزه» لاپه ره ۱۲»
**وانه / باخچه کانی دنیام
 تهی کرد
 له بزچه پکن گوله باخ
 نهوان له بهر جوانیی گۆنایت
 له شهرمانا ده رنه که و تن..**
 لیره وه شاعیر گوتاره
 سیمۆلۆژی و زمانه وانیه کی
 بز کردنه وه دیالۆگی نیوان
 «نهوی شاعیر / نهوی

وه رگه» ره وانه دکات
 وله گلوا → گه شی
 گۆنایت
 بهم لیک چواندنه گوتاری
 دهق ناراسته ی وه رگه ده کریت
 وهک له سه ره ناوه گۆنمان
 خویندنه زیاتر لهو ده قانه دا
 خوئی ده بیسته وه که تیتیدا بز
 ده بیت.

**باخ
 به شانوه زه رده خوئی
 نه گهر چه کاش
 باقه که رۆ
 «قه له مانه» لاپه ره ۱۸»
 وانه / باخ
 به شانوی زه رده خه نه
 پرچه کانی
 شان ده کات**

نه گهر نوسین که مه یه کی
 زمانه وانای بیت بز
 پتکه پتانی وینه ی شیعی
 نهوا شاعیر لیره دا زۆر به
 سه لیه موه نهو مامه له یه ی
 کردووه، هه میسه درخت
 له بهر امبه ره لرفه ی (با) دا رق
 نه ستوره، به لام کاتیک نهو
 لرفه یه بووه سه وه شه نیدی
 درخت ده که ویتسه سه مایه کی
 عاشقانه و خوئی نارایش
 ده کاته وه.

لیره دا شاعیر گهره کیه تی
 له رتگی مه نلووفه وه له
 فۆرمیتیکی دیاریدا قسه
 له و دیوی نامه نلووفه کان
 بکات و نه مه ش وهک
 سه عید غانمی ده لیت:
 «نامانجیکه له پشتی خودی
 زمانه وه»
 هه رچی شیوازیشه
 په یه سه ته به چوارچه یه ی

کولتور و سوره سوره، شیتواری باخ شیتواری کۆمهلییه و نهو گه لاپانهی له کۆمهله که دان ده کورت به سۆزوه ریک به خیرین وه گهرنا یان دوه رن یان به سه خستی له رووی لرفه دا دوه مسته وه. نه گهر وشه له زماندا بچوو کترین پیکهاته بیت نهوا وه زیفه ی وشه له شیعره ا بریتیه کارکردن له نیو فیکری مرۆفدا و وشه زۆر جار مرۆف تووشی رامن و بهر کردنه وه ده کات و بۆ ساتیککی زۆر پیره ی خه ریک ده بیت.

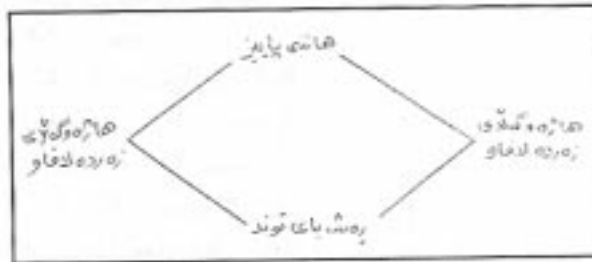
..... لا ۳۰»

کن له یل: چۆلی
باخ: هورپرای

«پاییزانه لا ۲۳»

هه ریک له م به یئانه له روانگی وشه = مانا + ده لاله ت ده کورت به خیرینه وه.

بهرد = پیز، پیج، پواز، سیره کۆلن، تاش، تل، هه ریک له مانه ش له زماندا ده لاله تی خۆیان هه به، که واته ده کورت بگه یه نه و ناکامه ی که ده لاله تی زمان = بهرهمی زمان +

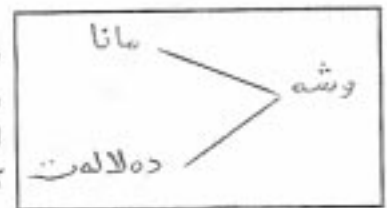

زمان یکاته حاکی موتلق، چونکه له نه خسه که شدو به ده رکهوت که ههستی زمان به کتیکه له پیکهاته کانی ده لاله تی زمان، بنگومان هه سشیش لیکدانه وه ی گهر که، دیاره لیکدانه وه ی پیوستی به خه یال و جیهانبینی به رفراوان هه به.

خه یال وه ک چۆرئیک له زیره کیی بهر کردنه وه نه فراندن له مرۆفیکه وه بۆ په کتیککی دیکه ده گۆرت، هه میسه هاوته ربیی له نیتوان عه قیل و خه یالدا هه به، چونکه مرۆف به ته نی ناتوانیت به عه قیل بژیت، هه میسه خه یال فه زایه کی فراوانی له هه ست و نهستی مرۆف داگیر کردوه به تاییدت شاعیر که له نیتوان خه یالی دا هینه رانه و خه یالی سروشتدا ده ژیت که ده لیتین خه یالی سروشت به مانایه ی خه یالی سروشت له خه یالی مرۆف فراوانترو

ههستی زمان + جهسته ی دهق زیاتر ورده کارییه کانی له م خسته به ی خواره وه دا به ده رده که ویت و هه ریکه یان به جیسا وه هه سوو پیکه وه وه زیفه به کیان هه به نهویش پیک هتانی نه وه ی که پیتی ده گورتیت. دهق.

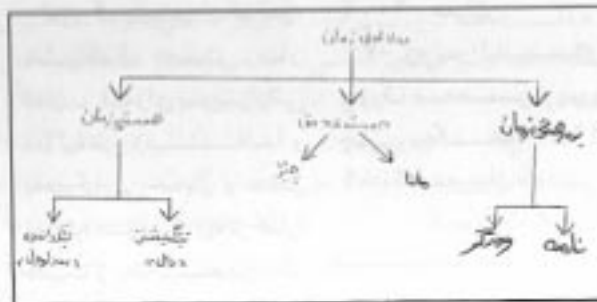
تا زیاتر له سه ر باس کردنی زمان رۆبچین، ده رازه ی تر له رو ماندا ده کورتیه وه که ده کورت له دوو تویی کتیدا باس

بکرت، به لام نه وه ی من لیره مه به ستمه بیلیم چۆنیه تی سامه له ی شاعیره له گه ل و اتاو چه مکه کانی زماندا که به شتیه به کی زاناپانه کاری له گه ل کردون نه خاسه له شتیه زاری «گۆران» پدا که زمان خه زتنه به کی گه وری هتیا و نامازه به و مرۆف گهر به که میک سه لیه وه کاری تیدا بکات له هیج بواریکدا به دووی وشه و مانای وشه دا ناگه ریت و بۆ هه ر شتیک چه ندین ناوی تیه دا ده زیتیه وه گهر بۆ نمونه «بهرد» وه رگهرین له زمانی هه ورامیه دا نه وه نده بهرامیه ری هه به ..

به هوی خه وری دهنگی وشه وه مانا په ک لای وه رگر دروست ده کات و نه گهر ته نیا بهر تیه ش بیت ناچارت ده کات بۆ چند چرکه به کیش بیت ناگایی خۆتی به دیتن، هه رچی ده لاله تیه شه خولقیته ری نه و ده لاله تانه به له و دیو نه و وشه به وه دروست ده بن.

ناکرت باسی (باخ) یان (باخچه) بکرت و پیکهاته ی نه و شتانه ی له نیو باخچه دا هه ن ویتانه که پت هازه و گه لای: زه رده لافاو «پاییزانه لا ۲۳» زه مین لئج وشل «دلی»

هه میسه مرۆف نه یئوانیه له خه یالی سروشت ده راز به بیت، سروشتی هه ورامان لیا ولتیه له خه یالی به رفرو دا هینه رانه سروشت بۆ خۆی

که واته ناکرت ده سلانی دهق ته نیا له نیو زماندا قۆرخ بکرت، چونکه خه وری زمانیش نه و ره هاییه به خۆی ره و نا بیهن که دهق رووت بکاته وه له گشت به هاکان و

لهههه رهزیتکدا دهبیتسه
که قالیک جه نجال له هیل و
فیگهرو باکراوند بهمهش
پاشینهیهکی خه یالی فراوانی
بۆ رهئووف دروست کردووه.

مهگهر هازهو مهوجن
شیتین

ناردی ویره

«ماساو چنه- لا ۸۸»

واته / مهگهر هازهو

شه پۆلی شیت

وهناگیان بهیتایه

نهرم

پیتسه قزا «شهمن» و

پیتدنگ

پیتسه نالهو شعری

«کارهوان- لا ۴۳»

واته / نهرم

وهکو پرچی شهمن و

پیتدنگ

وهکو نالهی شاعر

رهنگه به دهیان نمونه لهم
دیوانه دا ههبن بۆ باس کردنی
خه یال و عهقل، ئیمه ئهم
دوو نمونه یه ی سه ره وه مان
وه رگرت.

له وه گه یشتین لیکدانه وه
به شیکه له ههستی زمان
له نیو فهزای به رفراوانی
ده لاله تی زمماندا و
به هاوکاری خه یال و عهقل
ئهم پرۆسیسه زیاتر کارا
ده بیت و بهم پیتیه بوویه ک
دروست ده بیت که له دوای
پرۆسه ی کامل بوونه وه
ناوده نریت «دهق» .. ❖

سه رچاوه کان

.....

۱- ره هندی تیرامان و
جهسته ی وتاری رۆشنگیری
هاوچهرخ- نازاد حه مه-

۱۹۹۵ سوید

۲- گفتوگو له گهل
ئه دۆنیس- و. نه وزاد

ئه حه مه د- ۲۰۰۱ سلیمانی

۳- ناکسیۆلۆژیای
خویندنه وه ی دهق- نامق

هه ورامی- گۆزاری

هه له بجه- ژماره ۳- ۴

۴- وضع النقد من النقد

الجديد الى البنيوية- ت-

صابر سعدون- ۱۹۹۰-

بغداد

۵- بیئری ره خنه ی
هاوچهرخ- و. نه وزاد

ئه حه مه د- ۲۰۰۱- هه ولیر

۶- بیئری پۆست

مۆدیرنیزم- نازاد حه مه-

۲۰۰۲- هه ولیر

۷- زه زنه و ناسۆی-

ره ووف مه حموود پوور-

چاپی یه که م، ۱۹۸۱-

۲۰۰۲- مه ریوان

